

Yhteiskunnan muutos muuttaa ihmisten suhdetta kirkkoon

Kati Tervo-Niemelä, Veli-Matti Salminen & Noora Palmi (toim.)

Opinnoista pappisuralle – Pappeteen kasvu, haasteet ja muutokset. Kirkon tutkimus ja koulutus. 2024. 539 sivua.

Opinnoista pappisuralle -tutkimus on laaja katsaus Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja pappisuuden veto- ja pitovoimaan 2020-luvun Suomessa. Teos jakaantuu viiteen osaan, joissa pappetta ja kirkon virkaa pohditaan monipuolisesti. Tutkimus nostaa esiin yhteiskunnassakin esillä olevan ilmiön, jossa työntekijät voivat valita erilaisia urapolkuja eri aloilta. Näillä urapoluilla pappuus on yksi vaihtoehto uravalinnassa, mutta ei välttämättä työelämänkaaren ainoa valinta: pappuus saatetaan valita ensimmäiseksi ammatiksi, siihen saatetaan hakeutua toisesta ammatista tai kirkon tehtävä alkaa kiinnostaa yhden työuran jo päätyttyä. Tutkimus valottaa myös pappisuuden kipupisteitä, työssäjaksamisen haasteita ja kirkollisesta papintyöstä luopumisen prosesseja.

Kaikkineen tutkimus valottaa monipuolisesti tämän päivän kirkollisen työn ja toiminnan kenttää. Se tarkastelee huolia, joita opiskelijoilla, kirkon päättäjillä ja vaikuttajilla on kirkon tulevaisuudesta: ympäristön ja yhteiskunnan muutos muuttaa ihmisten suhdetta kirkkoon. Tämä tutkimus antaa eväitä tarkastella kriittisesti kirkon veto- ja pitovoimaa sekä rakenteiden toimivuutta 2020-luvun Suomessa.

Toiveista toimeen

Tutkimuksen ensimmäinen osa koostuu kahdesta artikkelista. Kari Kopperi tarkastelee kirkon virallisia pappisvirkaa koskevia dokumentteja, joissa käsitellään pappiskandidaatteihin kohdistuvia odotuksia ja niihin liittyviä muu-

toksia 2000-luvulla. Kati Tervo-Niemelä ja Ville Hallikainen puolestaan esittelevät papiksi suuntautuvien teologian opiskelijoiden ajatuksia ja kokemuksia kutsumuksesta ja kirkon viran houkuttelevuudesta. Artikkelit selventävät kiinnostavalla tavalla erikoista kohtaanto-ongelmaa, jossa pappeihin kohdistuvat odotukset – esimerkiksi esikuvallisuus – ovat kirkon puolelta laskeneet samalla kun pappiskandidaattien epävarmuus omasta riittävydestään ja kirkon viran sopivuudesta itselle on kasvanut.

Tutkimuksen toinen osa koostuu neljästä artikkelista. Osio käsittelee pappisvihkimykseen ja rekrytointiin liittyviä kysymyksiä pappiskandidaattien, piispojen, seurakuntien ja kirkkoherrojen näkökulmista. Eeva Salo-Kopperi ja Anna-Kaisa Inkala tarkastelevat kirkollisesti suuntautuneiden pappiskandidaattien vähenemistä, minkä vuoksi pappien määrän valtakunnallinen riittävyys ei ole enää itsestäänselvyys. Henna Savelan kirjoittama osion toinen artikkeli käsittelee piispojen odotuksia pappiskandidaatteja kohtaan. Tässä artikkelissa keskiöön nousee pappien sitoutuminen kirkon työhön ja tehtävään. Osion kolmas ja neljäs artikkeli tarkastelevat rekrytointiprosessia seurakuntien näkökulmista. Taru Pisto tutkii artikkelissaan seurakuntapastorien rekrytointikäytäntöjä, jotka osoittautuivat yllättäen varsin passiivisiksi. Tämä on kiinnostavalla tavalla ristiriidassa Jaakko Antilan artikkelin kanssa: Antila osoittaa kirkkoherrojen olevan tietoisia rekrytointiprosessien merkityksestä potentiaalisen työvoiman saatavuudessa. Antilan mukaan seurakuntien rekrytointiprosessit eriytyvät toisistaan niin, että saatavuusongelmat kasaantuvat pieniin seurakuntiin. Osio luo kiinnostavan kokonaiskuvan rekrytointiprosessien monisyisyydestä, jossa työnantajan ja työnhakijan odotukset, taidot ja tarmokkuus nivoutuvat yhteen.

Identiteetin ja osaamisen tuet ja tarpeet

Tutkimuksen kolmas osa käsittää neljä artikkelia. Tässä osiossa pureudutaan teologiensa ammatillisen osaamisen ja identiteetin kehittymiseen kirkollisissa tehtävissä. Aihetta lähestytään teologikoulutuksen, pappien työuran alkuvaiheiden kokemusten sekä pastoraalikoulutuksen näkökulmista. Miikka Tarpeenniemi tarkastelee artikkelissaan Helsingin yliopiston teologikoulutuksen opinto-oppaita vuosilta 1969–2017. Tutkimus paljastaa työelämän vaatimusten ja koulutuksen erkaantumisen toisistaan varsinkin 2000-luvulla, vaikka työelämän vaatimukset ovat kasvaneet ja koulutuksen työelämäpainotteisuus-

desta on puhuttu aiempaa enemmän. Maria Buchert esittelee artikkelissaan teologian maisterin osaamisportfoliota, jonka tarkoituksena on sanallistaa ja tehdä näkyvämmäksi maisterien kirkollisen työn osaamista ja sitoutumista kirkon tehtävään ja julistukseen.

Tarpeenniemen ja Buchertin artikkelit avaavat kiinnostavan näkökulman oppimisen, opettamisen ja pedagogisten työkalujen monipuolistumiseen sekä opiskelijoiden reflektion hyödyntämiseen oppimisen tukena. Osion kolmannessa artikkelissa Emilia Teerikangas tarkastelee työuransa alussa olevien pappien käsitystä omasta osaamisestaan kirkon tehtävissä. Teerikankaan tutkimus paljastaa ihmisten kohtaamisen ja jumalanpalveluselämän sekä yleisen elämyksellisen osa-alueiden olevan tuoreiden pappien osaamisidentiteetin ytimessä. Sen sijaan hallinnon ja raamatuntutemuksen osa-alueilla koetaan haasteita. Kolmannen osion neljännen artikkelin kirjoittaja Timo Helenius haastatteli pastoraalitutkinnon kouluttajia. Helenius nostaa esiin papin työn monimuotoisuuden mosaiikkimaisen lisääntymisen. Nämä tutkimukset keskustelevat kiinnostavalla tavalla Buchertin ja Tarpeenniemen havaintojen kanssa: työelämävalmiudet teologikoulutuksessa ovat vahvoja nimenomaan papin seurakuntaan kohdistuvissa työtehtävissä eli kohtaamisessa ja jumalanpalveluselämässä. Sen sijaan hallinnon, johtamisen ja vastuun kysymyksiin kaivattiin lisää eväitä. Pappisuransa alkupuolella olevat papit tunnistivat myös teologian yleistietämyksen merkityksen ja kokivat osaamisensa vahaaksi muun muassa Raamattuun liittyvässä osaamisessa. Näitä havaintoja tukevat myös Anna-Kaisa Inkalan artikkelin tulokset teologian osaamistarpeista.

Ikeen kutsu ja paino

Tutkimuksen neljäs osa tarkastelee työssäjaksamista ja työssä viihtymistä kahden artikkelin verran. Osion ensimmäisessä artikkelissa Noora Palmi, Kati Tervo-Niemelä ja Suvi-Maria Saarelainen tarkastelevat pappien työssäjaksamista ennen kaikkea sukupuolen näkökulmasta. Erityisesti nuorten naisten työssä jaksamisen haasteisuus erottuu tutkimusaineistossa. Osion toisessa artikkelissa Noora Palmi käsittelee pappien kokemuksia työnsä merkityksellisyydestä. Tutkimusaineiston perusteella ennen kaikkea vanhemmat papit kokevat työnsä vahvasti merkityksellisenä. Nämä osion artikkelit valottavat mielenkiintoisella tavalla työhyvinvointia, mutta myös papin työn muutosta suhteessa iän ja kokemuksen tuomaan resilienssiin.

Viidennessä osassa tarkastellaan alanvaihtoa kolmen artikkelin verran. Osion ensimmäisessä artikkelissa Satu Näätänen tarkastelee muilta aloilta kirkkoon siirtyviä alanvaihtajia. Näätänen kiinnittää huomiota työelämäosaamisen ja pappisidentiteetin kehittymisen epätasaisuuteen. Osion toisessa artikkelissa Kati Tervo-Niemelä ja Suvi Huotari pureutuvat papin työstä muille aloille siirtyneiden kokemuksiin ja ajatuksiin. Siirtymisen syyt ovat moninaiset, mutta selkeimmiksi kipukohdiksi nousevat pettyminen kirkon johtamiseen sekä työn kuormittavuuteen. Maria Buchertin kirjoittama osion kolmas artikkeli avaa tarkemmin kirkon työstä luopumisen syitä. Buchertin tutkimuksesta selviää, että lähtijät eivät useinkaan ole valmiita luopumaan pappisvirasta, vaikka kirkon työstä luopuisivatkin. Viides osio on voimakas puheenvuoro kirkon veto- ja pitovoimatekijöistä, joita on syytä tarkastella lempeydellä ja avarin mielin.

Yhteenvedon helmiä

Tutkimuksen päättää yhteenvetoartikkeli, jossa tutkimuksen artikkeleita tarkastellaan teemoittain. Ensimmäisen osan artikkeleista nostetaan esiin pappisidentiteetin moninaistuminen; teologian opiskelijat eivät yksiselitteisesti hakeudu kirkolliselle alalle eikä papin työtä tai kirkon virkaa ajatella itsestään selvästi koko elämän uravalintana. Toisen osan antia ovat oivalukset pappien osaamisesta ja osaamisen haasteista. Osaamisalueina vihittävien teologian maisterien pystyvyys esimerkiksi ihmisten kohtaamisen saralla on hyvällä tolalla, mutta sielunhoidon teemoja pidetään silti vieraina. Pastoraalitutkimuksen kouluttajien huoli teologisen yleissivistyksen tasosta on myös huomioitu.

Tutkimuksen kolmannen osan artikkeleita tarkastellaan rekrytoinnin näkökulmasta. Kirkon prosessien kehitykseen on kiinnitetty huomiota, ja tutkimus tunnistaa edelleen seurakuntien kehittämistarpeena rekrytointiprosessien kehittämisen ja viestinnästä huolehtimisen rekrytoinnin yhteydessä. Neljännen osan artikkeleista esiin nostetaan kirkollisen työelämän muutos muuttuvien arvojen ja uskonnollisuuden ristipaineessa. Kirkon muuta yhteiskuntaa hitaampi muutostahdi tuottaa painetta papistolle sekä kirkon ja yhteiskunnan käytänteiden rajapinnoilla kuin myös pappisidentiteetin näkökulmasta. Naisten monipuolisten roolien yhteispaine saa ansaitsemaansa huomiota.

Yhteenvedon viidennessä osassa luodaan katse kirkon tulevaisuuteen. Muutos on pysyvä olotila, ja ihmisten sitoutuminen kirkkoon sekä yhteisönä että työnantajana on pirstaloitunut. Teologian opiskelijat vaikuttavat kaipaavan aiempaa vahvempaa kirkkoyhteyttä opiskeluaikana. Spiritualiteetin rakentuminen, vahvistuminen ja ylläpitäminen eivät ole itsestäänselvyksiä tämän päivän teologille. Kenties tämän päivän hengenpaimenet tarvitsevat itsekin aiempaa vahvempaa hengellistä ohjausta ja vahvistusta.

Kaisa Puustinen